масової роботи з учнями початкових класі велике значення мають такі навчальні дисципліни, як "Історія фізичної культури", "Рухливі ігри з методикою викладання" та "Спортивні ігри з методикою викладання".

В и к о р и с т а н а л і т е р а т у р а :

1. *Мачинська Н. І.* Модульна організація загальнопедагогічної підготовки майбутніх вчителів в умовах коледжу : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. І. Мачинська. – К., 2006. – 20 с.
2. *Мірошніченко О. В.* Підготовка майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій у початкових школі : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / О. В. Мірошніченко. – О., 2009. – 20 с.
3. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів 10-11 класи : рекомендовано Міністерством освіти і наук України [лист від 31.08.10 № 1/11-8297] / Т. Ю. Круцевич, С. М. Дятленко, І. Х. Турчик [та ін.]. – Режим доступу : // http://osvita-um-ra.ucoz.ru/fizkultura/programa.doc /?swrd.
4. *Шиманович І. В.* Формування майбутніх учителів потреби в професійному самовихованні : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / І. В. Шиманович. – Запоріжжя, 2008. – 20 с.

Колосовська В. В. Содержание подготовки будущих учителей к организации спортивно-массовой работы с учениками начальной школы.

Статья посвящена содержанию подготовки будущих учителей к организации спортивно-массовой работы с учениками начальных классов. В ней рассматриваются учебные программы по дисциплинам, которые могут быть использованы в учебно-воспитательном процессе педагогических колледжей.

Ключевые слова: *содержание подготовки, дисциплина, учебная программа, будущие учителя, спортивно-массовая работа, ученики начальных классов.*

Kolosovska V. V. Contents of future teacher training program for organization of mass sports activities with primary school pupils.

The article deals with the contents of future teacher training program for organization of mass sports activities with primary school pupils. It describes programs for disciplines that can be used in educational process of teacher training colleges.

Keywords: *training program contents, discipline, educational program, future teachers, mass sports activities, primary school pupils.*

Костриця Н. М.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ОСВІТНЬОЇ ДУМКИ В АГРОНОМІЇ

У статті висвітлено основні підходи до періодизації історії розвитку науково-освітньої думки в агрономії.

Ключові слова: *агрономія, дослідна справа, сільськогосподарська освіта, періодизація, еволюція, українська історіографія, історія аграрної освіти.*

В Україні, як і в будь-якій іншій країні світу, освіта, в тому числі аграрна, нерозривно пов'язана з розвитком суспільства, його традиціями та цінностями. Цю тезу підтверджують слова відомого історика Д. Лихачова:

“Тільки та країна має майбутнє, яка власну історію і, особливо, здобутки використовує для свого подальшого розвитку” [3]. Процеси й особливості формування, розвитку і становлення сучасної вітчизняної системи агрономічної освіти неможливо ґрунтовно дослідити без екскурсу в давню історію, її системного та комплексного дослідження.

Як самостійна тематика історія аграрної освіти почала розроблятися з 1870–1880-х рр. Серед перших, хто звернувся до цих проблем, були такі дослідники, як І. М. Міклашевський [13] та С. В. Щусєв [25]. Значна частина публікацій із досліджуваної теми – праці, що висвітлюють світовий досвід становлення і розвитку аграрної освіти. Публікації про зарубіжний досвід аграрної освіти допомагають зрозуміти причини виникнення, становлення та розвитку української аграрної освіти, виокремити її національні особливості.

Серед зарубіжних дослідників щодо витоків аграрної освіти варто відзначити В. Вінера [6], І. Б. Розена [17], О. І. Чупрова [23; 24]. Вищеназвані автори проаналізували особливості розвитку аграрної освіти в Австро-Угорщині, Італії, Німеччині, Польщі, США та Швейцарії. Згадані праці дослідників нині є вагомим здобутком в історії аграрної освіти і науки України, оскільки підтверджують зв’язок розвитку аграрної освіти з процесами, котрі відбувалися в аграрному секторі кожної країни та вплинули не лише на стан освітянської діяльності, а й на доступність її для різноманітних верств населення.

Чимало історичних аспектів підготовки студентів аграрних навчальних закладів відображено у наукових працях вітчизняних педагогів та істориків. Зокрема, проблеми підготовки кадрів у профтехучилищах сільськогосподарського профілю в Україні з 1969 до 1995 р. досліджує В. О. Зайчук [8]; В. М. Манько та Т. Д. Іщенко аналізують становлення і розвиток системи підготовки інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва [12]. Розвиток сільськогосподарських освітніх закладів Полтавщини в XIX – на початку XX ст. аналізує О. І. Михайлюк [14]; динаміку організації вищої освіти за спеціальністю “Зооінженерія” – Ю. Д. Рубан [18]; Л. Л. Білан досліджує становлення та розвиток аграрної освіти в Україні у XIX – на початку XX століття [1]; С. О. Білан – суть та шляхи реформування системи вищої аграрної освіти України протягом 1990-х рр. – початку XXI ст. [2]; І. А. Сергієнко – становлення вищої аграрної освіти в Україні в XIX – на початку XX ст. [19]; О. О. Костенко – становлення і розвиток сільськогосподарської науки та освіти в Імператорському університеті святого Володимира (1834–1917) [10]; М. В. Костюк – становлення та розвиток аграрної освіти і галузевої дослідної справи на Черкащині в другій половині XIX – на початку XX ст. [11].

Аграрну тематику в контексті історії України щодо науково-організаційних засад розробляли і продовжують розробляти науковці

Інституту історії України НАНУ, а також кафедр історії аграрних ВНЗ країни. Серед них варто назвати насамперед сучасний Національний аграрний університет (проф. Л. Ю. Беренштейн), Подільську державну аграрно-технічну академію (проф. О. С. Каденюк) та Луганський національний аграрний університет (проф. В. П. Михайлюк). Згадані науковці без об'єктивного аналізу своїх досліджень розглянули розвиток сільського господарства для потреб колгоспно-радгоспної планової системи економіки країни [3, 16].

Мета статті – проаналізувати історію розвитку науково-освітньої думки в агрономії.

Нині як у російській (царській і сучасній), радянській, так і в українській історіографії відомо чимало різних підходів до етапності еволюції науково-освітньої думки в агрономії. До найсистемніших із них доцільно віднести ті, що запропонували в різні епохи В. Р. Вільямс [20], П. Ф. Сурін [21], О. Ю. Єліна [7], С. А. Захаров [9], В. А. Вергунов [5].

Російський і радянський вчений-агроном В. Р. Вільямс у розвитку агрономії виділив п'ять періодів: "перший – це етап давньої історії людства, другий – охоплює ряд століть до початку XIX століття, третій починається з перших років XIX століття, коли набули розвитку хімія, фізіологія рослин та фізіологія тварин; коли питання про відновлення родючості ґрунту стало центральним питанням сільського господарства; четвертий прямо дотичний до розвитку техніки і наук у XIX столітті; щодо галузі природознавства, то це період нагромадження фактичного матеріалу; п'ятий – період перебудови агрономії на основі нових керівних ідей" [20].

Етапність розвитку агрономії, розроблена В. Р. Вільямсом, була підтримана комуністичною партією, її дотримувались у своїх працях усі радянські історики (залишалася офіційною до кінця 1990-х років). У межах нашого дослідження зазначена періодизація набуває особливої значущості, оскільки в ній виділено період давньої історії людства, який пов'язаний з накопиченням народних знань, на яких ґрунтуються хліборобські традиції. Впродовж зазначеного періоду наші предки, пізнаючи природу та її явища, накопичували агрономічні знання, які потім передавали від покоління до покоління. Цей етап був надзвичайно важливим для розвитку сільського господарства взагалі, агрономії зокрема.

Аналіз історичної літератури дає підстави стверджувати, що саме протягом окресленого періоду виокремилася професія агронома. Щодо датування, то згаданий період розпочався на рубежі V і VI тис. до н. е. і закінчився в X ст. До того ж, паралельно з появою землеробства започаткувалася дослідна справа в агрономії [4], яка сприяла виникненню і розвитку сільськогосподарської освіти.

Сучасний український вчений в галузі історії аграрної освіти

В. А. Вергунов запропонував свою періодизацію становлення і розвитку сільськогосподарської освіти в Україні [5]. Вчений, вивчивши досвід інших науковців, визначив шість періодів модифікації сільськогосподарської освіти. Перший – безсистемний, що характерний тільки спробами впровадити у загальноосвітню підготовку учнів вивчення сільськогосподарських знань. Цей період започаткувавсь XII ст., з постанням мурованих церков і введенням при них навчання грамоті. Другий період має за точку відліку відкриття у 1615 році Києво-Могилянської академії, першим ученим натуралістом, ботаніком, метеорологом "якої був Іоникій Галятовський" [15]. Завдяки йому, як вважає З. І. Хижняк, в академії вперше в Європі було введено у навчальний процес спеціальний предмет "сільське господарство" [22]. Третій період датований 1790–1883 роками. Його початок пов'язаний із тим, що професор М. Г. Ліванов відкрив у с. Богоявленському біля м. Миколаєва першу в Російській імперії сільськогосподарську школу. Протягом цього етапу значно розширилося використання накопичених наукових знань для підготовки фахівців сільського господарства, було відкрито низку спеціалізованих навчальних закладів, до того ж різного типу й виду. Це, зокрема, 1) школи землемірів, механіків та агрономів при Волинському ліцеї в Кременці (1805 р.); 2) кафедри "сільського господарства" при університетах: а) Харківському (1804 р.), б) Київському (1894 р.), в) Новоросійському (1864 р.); 3) Луганська зразкова ферма (1827 р.); 4) Катеринославська казенна навчальна ферма (1840 р.); 5) Харківське землеробське училище (1855 р.); 6) Уманське училище землеробства та садівництва (1868 р.) на основі Одеського училища садівництва (1844 р.); 7) перший земський сільськогосподарський навчальний заклад – Херсонське землеробське училище (1874 р.), яке відповідно до Положення про сільськогосподарську середню освіту від 30 травня 1878 р. змінило свій статус; 8) Харківська ветеринарна школа (1839 р.), яка перетворилася на ветеринарне училище (1851 р.), а з 1873 р. – в інститут; 9) значна кількість приватних галузевих шкіл, котрі діяли на приватні кошти господарів. До цього переліку варто додати і такі навчальні заклади, в котрих серед студентів, які не тільки вивчали предмет "сільське господарство", а й яких готували стати агрономами, було чимало українців. Маємо на увазі університет у м. Вільно (нині Вільнюс, Литва) (діяв із 1804 р.) та Інститут земельного господарства в Марімонте біля Варшави (з 1816 р.), а з 1862 р. – Новоолександрійський політехнічний і землеробсько-лісовий інститут. Тоді підготовка галузевих фахівців для потреб Російської імперії була розпорошена у 14 відомствах.

Четвертий період розпочався у 1883 р., коли за царювання Олександра III було прийнято Положення про нижчі сільськогосподарські школи. Остаточно сформована протягом цього періоду організаційна система підготовки спеціалістів сільського господарства на базі державної

підтримки була такою: 1) вищі сільськогосподарські інститути для провідних районів країни; 2) середні сільськогосподарські училища – для задоволення потреб груп губерній, схожих за господарськими умовами; 3) нижчі сільськогосподарські училища – по одному в усіх губерніях країни; 4) нижчі сільськогосподарські школи (школи 1-го і 2-го розряду), що згідно з Положенням від 27 грудня 1883 р. діяли в кожному сільському повіті країни; 5) практичні школи – по 2-3 на повіт; 6) поширення знань із сільського господарства шляхом позашкільної освіти, за допомогою курсів для: а) народних учителів, підвідомчі Департаменту землеробства галузевих установ; б) осіб, які цікавляться сільським господарством або його галузями – під егідою Департаменту землеробства; в) публічних лекцій зі спеціальних питань учасникам виставок, відвідувачам музеїв, членам спеціалізованих товариств; г) бесід для місцевого населення при волосних правліннях. Першим вищим навчальним закладом на українських землях, де готували агрономів, став Київський політехнічний інститут (1898 р.).

Революційні події 1917–1920 рр., природно, негативно позначилися на системі підготовки фахівців-аграріїв. Але загалом вона до остаточного встановлення радянської влади не зазнала суттєвих змін. Упродовж цього етапу кардинальним чином змінилося основне завдання підготовки галузевих фахівців. Тепер воно передбачало тільки колективне ведення господарства. Усі приватні організаційні форми навчання було ліквідовано. До новацій варто віднести також відкриття технікумів і агрокомбінатів, що було пов'язано із введенням вузької спеціалізації.

У 1991 р., після проголошення незалежності України, настає шостий період, що триває й нині. Він характерний пошуком парадигми з активним проявом приватного у навчанні та болонським процесом підготовки, що, як зазначив В. А. Вергунов, було притаманне вітчизняним сільськогосподарським навчальним закладам до 1920 року [5].

На нашу думку, періодизація становлення і розвитку сільськогосподарської освіти в України, розроблена В. А. Вергуновим, повною мірою відображає етапність розвитку агрономічної освіти в контексті сільськогосподарської і допомагає простежити особливості її розвитку на кожному історичному етапі.

Заслуговує на пильну увагу періодизація, що її розробила у дисертаційному дослідженні Л. Л. Білан. Предмет її аналізу – розвиток вищої агрономічної освіти в Україні (XIX – поч. XX ст.). Позаяк агрономічна освіта є безпосередньо предметом нашого дослідження та її зародження припадає на зазначений період, наведемо етапність, що виділила Л. Л. Білан: "перший період – початковий (1805 р. – перша половина 60-х рр. XIX ст.) – Цей період характерний початком викладання агрономічних предметів і створення у системі вищої освіти України відповідних кафедр відповідно до Університетському статуту 1805 р., а

також першими спробами відкриття аграрних вищих навчальних закладів. Другий період – перехідний (друга половина 60-х рр. XIX ст. – 1903 р.). Визначальними, в ракурсі нашого питання, тоді були з одного боку, динамічна популяризація агрокультурних знань, що пов'язано з відміною кріпосного права в 1861 р. і Столипінською аграрною реформою, а з другого – поступова деінтенсифікація розвитку вищої аграрної освіти, спричинена тим, що уряд Російської імперії поступово зменшив увагу до розвитку вищої та професійної школи на території Наддніпрянській Україні. Третій період – інтенсивний (1904–1917 рр.) – визначальними віхами має офіційне впровадження вищої агрономічної освіти, багатогалузевої мережі аграрних ВНЗ та розроблення і дотримання відповідного навчального процесу. Як результат вища аграрна освіта стала чітко виділеною галуззю професійної освіти України, що базувалася на науковообґрунтованих засадах розвитку". Автор додає, що "нормативна база розвитку вищої агрономічного освіти, як зазначила Л. Л. Білан, була визначена "Положенням про сільськогосподарську освіту" від 26 травня 1904 р., згідно з яким розробляли статути аграрних вищих навчальних закладів, що регламентували їхню внутрішню діяльність" [1].

Висновки. Аналіз основних підходів до періодизації розвитку сільськогосподарської освіти та дослідної справи в агрономії дає змогу різнобічно дослідити розвиток вітчизняної агрономічної науково-освітньої думки. Історично накопичені пращурами народні знання, досвід, традиції вимагають постійного перегляду з метою відродження ідей національної культури у змісті аграрної освіти. Свого часу перший президент НАНУ, академік В. І. Вернадський зазначав, що необхідно знову науково переопрацювати історію науки, знову історично повернутися до минулого, бо завдяки розвитку сучасного знання в минулому набуває значення одне і втрачає інше.

Використана література:

1. *Білан Л. Л.* Становлення та розвиток аграрної освіти в Україні (XIX – початок XX століття) : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 / Л. А. Білан ; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Ж., 2007. – 20 с.
2. *Білан С. О.* Аграрна освіта в Україні: історичний аспект (90-ті роки XX – початок XXI ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / С. О. Білан ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2005. – 20 с.
3. *Вергунов В. А.* Науково-організаційні та методологічні основи становлення й розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи в агрономії // Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки / УААН, ДНСГБ. – К. : Аграрна наука, 2008. – Ч. 2. – 568 с.
4. *Вергунов В. А.* Периодизация становления и развития организационных основ научно-образовательного обеспечения сельского хозяйства Украины и Франции: Историко-научный анализ // Нариси аграрної науки, освіти та техніки / В. А. Вергунов НААНУ, ДНСГБ. – К., 2010. – Ч. 3. – 284 с.
5. *Вергунов В. А.* Загальні проблеми становлення та розвитку сільськогосподарської науки і освіти // Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки / УААН, ДНСГБ. – К. : Аграрна наука, 2008. – Ч. 2. – 568 с.

6. *Винер В.* Организация опытных учреждений в Германии, Австро-Венгрии, Швейцарии и в Царстве Польском. – СПб. : Тип. "Сельского вестника", 1912. – 192 с.
7. *Елина О. Ю.* От царских садов до советских полей: история сельскохозяйственых опытных учреждений XVIII – 20-е годы XX в. : в 2 т. – М., 2008. – С. 38-39.
8. *Зайчук В. О.* Проблеми підготовки кадрів у профтехучилищах сільськогосподарського профілю в Україні (1969–1995 рр.). – Генеза, 1997. – 176 с.
9. *Захаров С. А.* Введение в агрономию / С. А. Захаров. – М. ; Л. : Госиздат, 1927. – 209 с.
10. *Костенко О. О.* Становлення і розвиток сільськогосподарської науки та освіти в Імператорському університеті святого Володимира (1834–1917) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.07 / О. О. Костенко ; Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – Переяслів-Хмельниц., 2006. – 20 с.
11. *Костюк М. В.* Становлення та розвиток сільськогосподарських освітніх закладів та дослідної справи Черкащини (друга половина XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.07 / М. В. Костюк ; Держ. вищ. навч. закл. "Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди". – Переяслав-Хмельниц., 2007. – 19 с.
12. *Манько В. М., Іщенко В. В.* Ступенева підготовка інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва : монографія. – К. : Наук.-метод. центр аграрної освіти, 2005. – 506 с.
13. *Миклашевский И. Н.* Очерки из истории сельскохозяйственного образования в России. – СПб. : Тип. И. Н. Скороходова, 1893. – 66 с.
14. *Михайлюк О. І.* Формування мережі і розвиток сільськогосподарських освітніх закладів Полтавщини в XIX – на початку XX ст. : дис. … канд. істор. наук: 07.00.07. – К., 2001. – 183 с.
15. Основы научных исследований в агрономии / В. Ф. Мойсейченко, М. Ф. Трифонова, А. Х. Завирюха, В. Е. Ещенко. – М. : Колос, 1996. – С. 3. – (Учебники и учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений).
16. Петербургское отделение (ПО) Архива РАН. – Ф. 2. – Оп. 1. 1929. – Д. 96. – 2 а.
17. *Розен И. Б.* Агрономическая помощь населению в Соединенных Штатах Северной Америки. – Екатеринослав : Типография губернского земства, 1911. – 326 с.
18. *Рубан Ю. Д.* Методология развития и организации высшего образования по специальности "Зооинженерия". – К. : Аграрна наука, 2000. – 219 с.
19. *Сергієнко І. А.* Становлення вищої аграрної освіти в Україні (XIX – початок XX ст.) // Науковий вісник Національного аграрного університету. – 2000 – Вип. 30. – С. 353-361.
20. *Скороход В.* Введение в агрономию с основами истории земледелия (на правах рукописи) / В. Г. Скороход. – Ворошиловград, 1956. – С. 28.
21. *Сурін П. Ф.* Современное положение сельскохозяйственного образования в России / П. Ф. Сурин // Ежегодник Главного Управления Землеустройства и Земледелия по Департаменту Земледелия и Лесному Департаменту, 1907. – С.-Петербург, 1908. – С. 1-40.
22. *Хижняк З. І., Маньківський В. К.* Історія Києво-Могилянської академії / З. І. Хижняк, В. К. Маньківський. – К. : Вид. дім "КМ Академія", 2003. – 184 с.
23. *Чупров А. И.* Агрономическая помощь населению в Италии. – М. : Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1907. – 48 с.
24. Чупров А. И. Мелкое земледелие и его основные нужды. – М. : Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1906. – 52 с.
25. *Щусев С. В.* Сельскохозяйственная наука и высшая школа. – М. : Тип. А. И. Мамонтова, 1911. – 18 с.

КОСТРИЦА Н. Н. История развития научно-образовательной мысли в агрономии.

В статье высветлены основные подходы к периодизации истории развития научно-образовательной мысли в агрономии.

Ключевые слова: *агрономия, опытное дело, сельскохозяйственное образование, периодизация, эволюция, украинская историография, история аграрного образования.*

KOSTRYTSYA N. M. The History of Scientific and Educational Ideas in Agronomy.

The article highlights the main approaches to the periodization of the history of scientific thought and education in agronomy.

Keywords: *agronomy, business research, agricultural education, periodization, evolution, Ukrainian historiography, the history of agricultural education.*